

Diversity of Authorities Dealing with the Issue of Name Correction and Change, Judicial Court Decisions

 Omid Tavakolikiya

Judge and PhD student in private law at
Payam Noor University, Tehran, Iran
Email: omidtavakolikia@gmail.com

Abstract

A name serves as a word that identifies and distinguishes individuals from each other and is composed of two components, a first name (forename) and a surname. A person's first name alone could not determine a person's identity in society, therefore surnames are used for better identification. The primary principle in choosing a first name is the freedom to do so, but this freedom should not be considered unlimited and should be limited by taking into account the established principles and criteria of society and individual and social interests. However, a person's surname is the same as the father's family name, although both names can be changed under certain conditions. The laws and regulations regarding name corrections and changes provide for authorities that have not been discussed

Journal of Critical Analysis of
Judicial Decisions

Iranian Law and Legal Research
Institute

Vol. 4 | No. 7 | Spring and
Summer 2025
(Original Article)

www.Analysis.illrc.ac.ir

DOI:
10.22034/analysis.2025.2064272.1106

comprehensively, and the question of this research is what authorities have the authority to handle this matter. In this practical research, we will examine the competent authorities in this regard, both administrative and judicial, with a special approach to judicial precedent and the legislator's attitude in the peace court.

Keywords: Correction and Change of Name, First Name, Surname, Civil Registry Office, Civil Court, Peace Court.

تعدد مراجع رسیدگی کننده به موضوع تصحیح و تغییر نام؛ نگاهی به آرای محاکم قضایی

قاضی دادگستری و دانش پژوه دکتری حقوق خصوصی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

امید توکلی کیا

Email: omidtavakolikia@gmail.com

چکیده

نام واژه‌ای برای هویت بخشی و تمییز انسانها از یکدیگر است و مرکب از دو جزء، نام شخصی (کوچک) و نام خانوادگی است. نام کوچک اشخاص به تنهایی نمی توانست تعیین کننده هویت شخص در جامعه باشد به همین دلیل برای تشخیص بهتر از نام خانوادگی استفاده شد. اصل اولیه در انتخاب نام کوچک، آزادی انتخاب نام است اما نباید این آزادی را نامحدود دانست و باید آن را با در نظر گرفتن اصول و معیارهای مسلم جامعه و مصالح فردی و اجتماعی محدود ساخت، اما نام خانوادگی شخص، همان نام خانوادگی پدر است، هر چند هر دو نام با وجود شرایطی قابل تغییر است. در قوانین و مقررات در خصوص رسیدگی به تصحیح و تغییر نام، مراجعی پیش بینی شده است که به طور جامع مورد بحث

دوفصلنامه نقد و تحلیل آراء قضایی

پژوهشکده حقوق و قانون ایران

دوره ۴ | شماره ۷ | بهار و تابستان ۱۴۰۴
(مقاله پژوهشی)

www.Analysis.Illrc.ac.ir

DOI:

10.22034/analysis.2025.2064272.1106

قرار نگرفته است و سوال این پژوهش این است که چه مراجعی در این خصوص صلاحیت رسیدگی دارند؟ در این پژوهش کاربردی به بررسی مراجع صالح در این خصوص اعم از اداری و قضایی با رویکرد ویژه به رویه قضایی و نگرش قانونگذار در دادگاه صلح می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: تصحیح و تغییر نام، نام کوچک، نام خانوادگی، اداره ثبت احوال، دادگاه حقوقی، دادگاه صلح.

مقدمه

نام واژه ای است که کسی یا چیزی را به آن بخوانند و برای هویت بخشی و تمییز اشخاص از یکدیگر به کار می رود (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۹، ص ۷۰۹) نام، مرکب از دو جزء نام شخصی یا کوچک و نام خانوادگی است (روشن و صادقی، ۱۳۹۵، ص ۶۷۵). در فارسی به نام کوچک، «اسم» نیز گفته می شود و از ممیزات اشخاص بوده و جزء احوال شخصی است. مقصود از نام کوچک واژه ساده یا مرکبی است که برای تمییز افراد از یکدیگر انتخاب می شود و منظور از نام خانوادگی، نامی است که اعضای یک خانواده با آن شناخته می شوند. (درویش زاده و دیگران، ۱۳۹۸، ص ۱۷۴؛ جعفری لنگرودی، ۱۳۷۴، ص ۷۰۸؛ وفایی کیا، بی تا، ص ۲۷۲)

«تصحیح (اصلاح) نام» با «تغییر نام» مفاهیمی نزدیک به هم هستند و می توان با بیان ارتباط عموم و خصوص مطلق میان این دو واژه، «تصحیح (اصلاح) نام» را قسمی از «تغییر نام» دانست که فرد برای تغییر نام خود مدعی است نام درج شده در شناسنامه وی به اشتباه نام دیگری درج شده و خواستار اصلاح و تغییر آن به نام صحیح است (مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت احوال کشور، ۱۴۰۰، ص ۱۴۴). اداره کل حقوقی قوه قضاییه نیز در نظر مشورتی شماره ۷/۵۱۸۰ مورخ ۱۳۸۹/۰۸/۲۹ بین تصحیح و تغییر نام تمایز قایل شده است و بیان داشته است که تغییر نام مجوز قانونی ندارد مگر این که ادعا شود که اداره ثبت احوال در نوشتن نام صحیح صاحب شناسنامه مرتکب اشتباه شده است که در این صورت دعوای تصحیح شناسنامه از حیث نام به طرفیت اداره ثبت احوال اقامه خواهد شد و درخواست تغییر نام بدون ادعای وقوع اشتباه، اصولاً دعوا نیست. سوال این پژوهش این است که چه مراجعی در این خصوص صلاحیت رسیدگی دارند؟ در این نوشتار به بررسی

مراجع صالح به رسیدگی در رابطه با نام کوچک و سپس نام خانوادگی با روی کرد به رویه قضایی می‌پردازیم.

۱- نام کوچک (نام شخصی)

در ماده ۴ قانون ثبت احوال (۱۳۰۴) و ماده ۳ قانون ثبت احوال (۱۳۰۷) به لزوم داشتن نام کوچک تاکید شده بود. اما در ماده ۲۰ (اصلاحی ۱۳۶۳) قانون ثبت احوال (۱۳۵۵) بدون تاکید بر داشتن نام کوچک، به نحوه انتخاب آن پرداخته و حق انتخاب نام را به اعلام‌کننده واگذار کرده است. در بند ۴ ماده ۳ قانون ثبت احوال (۱۳۵۵) بیان شده است که اگر نام کوچک از نامهای ممنوع باشد می‌توان تغییر داد ولی به تغییر نامهای مجاز اشاره‌ای نشده است. تغییر نام کوچک در دو فرض مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نام کوچک ممنوع: بر اساس تبصره ۲ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵، تشخیص نامهای ممنوع با شورای عالی ثبت احوال است. بند ۴ ماده ۳ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵، تغییر نامهای ممنوع را در صلاحیت هیأت حل اختلاف دانسته است. نام کوچک غیرممنوع: در مواردی ممکن است تغییر نام کوچک لازم باشد و نام نیز از جمله نامهای ممنوع نباشد.

حسب این که درخواست تصحیح یا تغییر نام در صلاحیت هیات حل اختلاف یا از طریق صدور مجوز تغییر نام باشد توسط متقاضی یا نماینده قانونی وی در برگ «درخواست رسیدگی از هیات حل اختلاف» و یا برگ «درخواست تغییر نام» تکمیل و به محل اخذ درخواست ارائه می‌شود و در صورتی که درخواست توسط دفتر خدمات ثبتی غیردولتی (دفاتر پیشخوان) اخذ شده باشد، پرونده تشکیل شده عیناً به اداره معین آن دفتر ارسال خواهد شد و پس از بررسی لازم در اداره مربوط، چنانچه رسیدگی در صلاحیت هیات حل اختلاف باشد، مسوول اداره، درخواست مذکور را برای رسیدگی به هیات حل اختلاف

اداره محل صدور شناسنامه ارجاع می‌کند تا مطابق مقررات «آیین‌نامه طرز رسیدگی هیأت‌های حل اختلاف ثبت احوال» مصوب ۱۳۵۶/۰۸/۱۶ و بند ۶ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸ به آن رسیدگی شود. در غیر این صورت درخواست و مدارک به اداره کل ثبت احوال استان محل اخذ درخواست برای طرح در «کمیته تغییر نام استان»^۱، ارسال خواهد شد.

۱-۱. هیات حل اختلاف

رئیس اداره محل صدور شناسنامه، پس از رسیدگی به درخواست اصلاح یا تغییر نام، آن را به هیات حل اختلاف اداره ارجاع می‌دهد و هیات یادشده وفق مقررات، درخواست طرح‌شده را بررسی و تصمیم مقتضی را اتخاذ و وفق مقررات در سامانه و شناسنامه اجرا می‌گذارد. توضیحات مندرج در سامانه‌ی ارائه خدمات هویتی (DCU) و شناسنامه به‌طور یکسان به شرح زیر خواهد بود: «به موجب تصمیم شماره... مورخ... هیات حل اختلاف اداره ثبت احوال... نام صاحب سند از... به... تغییر یافت/ اصلاح شد.» (بند ۹ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸) بر اساس ماده ۴ قانون ثبت احوال و بند ۹-۴ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام، رسیدگی به شکایات اشخاص ذی‌نفع از تصمیمات هیات حل اختلاف در صلاحیت مرجع قضایی

---

۱ - کمیته‌ای است که به مسوولیت مدیرکل، عضویت معاون امور اسناد هویتی و حقوقی، رئیس اداره I امورحقوقی استان، رئیس حراست استان و کارشناس خیره نام استان به‌منظور بررسی و تعیین تکلیف درخواست‌های تغییر نام رسیده از ادارات تابعه تشکیل می‌شود. جلسات این کمیته با حضور تمامی اعضا رسمیت یافته و تصمیمات آن با اکثریت آرا قابل اجرا خواهد بود. (بند ۵-۴ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸)

محل اقامت خواهان است. مهلت شکایت از تصمیم هیات حل اختلاف، ده روز از تاریخ ابلاغ است.

مصادیق اصلاح و تغییر نام از طریق هیات حل اختلاف عبارتند از:

- ۱- انتخاب نامهای موجب هتک حیثیت مقدسات اسلامی
- ۲- اصلاح (حذف) عناوین و القاب
- ۳- نامهای زننده و مستهجن یا معرف صفات مذموم و مغایر با ارزشهای انسانی و منزلت اجتماعی (آشوب، توله، عوضی)
- ۴- نامهای نامتناسب و مغایر با جنس (آرش برای دختر و نسرين برای پسر)
- ۵- حذف کلمات زاید از نام اشخاص مشروط به مناسب بودن بخش باقی مانده (گرگعلی، مشدی محمد)
- ۶- حذف واژه «عبد» همراه با اسامی و صفات خداوند متعال و نام معصومین (ع) (عبدالرحمان، عبدالصمد، عبدالرضا)
- ۷- تصحیح نام افراد از حیث اشتباه‌های نگارشی و غلط‌های املائی (رازیه به راضیه، ابلفضل به ابوالفضل)
- ۸- تغییر نامهای مرکب با عبارت «معروف‌به»، «ملقب‌به» و یا خط فاصله (-) بین دو کلمه «فاطمه- نرگس» (بند ۱۰ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸)

۲-۱. مراجع صدور مجوز و مصادیق اصلاح و تغییر نام از طریق آن

در این قسمت به بیان مراجع صالح صدور مجوز اصلاح یا تغییر نام و مصادیق آن خواهیم پرداخت.

۱-۲-۱. مراجع صادرکننده مجوز

بر اساس دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام (۱۳۹۹)، صدور مجوز اصلاح یا تغییر نام توسط سه نهاد پیش‌بینی شده است:

۱. کمیسیون تغییر نام سازمان ثبت احوال کشور
۲. کمیته مشورتی نام سازمان ثبت احوال کشور ۳. کمیته تغییر نام استان.

۱-۲-۱-۱. کمیته تغییر نام استان

اداره کل ثبت احوال استان، درخواست اصلاح یا تغییر نام را وفق مقررات دستورالعمل تغییر نام (۱۳۹۹) در «کمیته تغییر نام استان» بررسی و مراتب موافقت یا مخالفت با آن را ظرف مدت هفت روز کاری به اداره ذی‌ربط اعلام خواهد کرد.

در صورت موافقت اداره کل ثبت احوال استان، مراتب به اداره ثبت احوال مربوط اعلام می‌شود تا اداره مذکور نسبت به اخذ درخواست اجرای تغییر نام از متقاضی و تکمیل تعهدنامه کتبی اقدام و سپس مراتب را در سامانه ارائه خدمات هویتی اجرا و شناسنامه جدید صادر کند.

در صورتی که با درخواست متقاضی مخالفت شده باشد، مراتب عدم موافقت توسط اداره ثبت احوال مربوط به طور کتبی به متقاضی ابلاغ خواهد شد. به نظر می‌رسد که تصمیم یادشده بر اساس بند ۱ ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری (۱۳۹۰)، ظرف شش ماه از تاریخ ابلاغ به اشخاص مقیم داخل کشور و یک سال برای اشخاص مقیم خارج از کشور، قابل شکایت در دیوان عدالت اداری است. (تبصره ۳ (الحاقی) ۱۰/۰۲/۱۴۰۲) ماده ۱۶ قانون دیوان عدالت اداری (۱۳۹۰)

در پرونده‌ای شخصی دادخواستی به طرفیت اداره کل ثبت احوال استان خراسان رضوی و اداره ثبت احوال مشهد به خواسته اعتراض به تصمیم کمیته تغییر نام استانی مستقر در اداره کل ثبت احوال خراسان رضوی و صدور حکم مبنی بر الزام خواننده به تغییر نام از

فاطمه به فرحناز مطرح می‌کند. شعبه ۳۷ دیوان عدالت اداری به‌موجب دادنامه شماره ۱۴۰۲۳۱۳۹۰۰۰۲۶۵۵۰۳۴ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۲ چنین رای داده است: [«نظر به این‌که سند سجلی وفق مقررات تنظیم شده و نام‌گذاری طبق ماده ۲۰ قانون ثبت احوال صحیحاً انجام گرفته چرا که انتخاب نام در صلاحیت اعلام‌کننده ولادت است و از طرفی واژه انتخابی «فاطمه» جزو اسامی مناسب، مرسوم و متداول جامعه است و برابر تبصره ۲ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال، تشخیص نامهای ممنوع و قابل تغییر با شورای عالی ثبت احوال است و چنانچه وفق ضوابط تعیین‌شده نامی قابل تغییر تشخیص داده شود رسیدگی به موضوع و تغییر آن به موجب بند ۴ ماده ۳ قانون فوق در صلاحیت هیات حل اختلاف ثبت احوال است؛ در صورتی که نام خواهان جزو هیچ‌یک از مصادیق نامهای موصوف نبوده بدین جهت تغییر آن به واژه دیگر فاقد الزام و فاقد مجوز قانونی است. از طرفی اسناد سجلی به استناد مواد ۹۹۹ و ۱۲۸۷ قانون مدنی، جزو اسناد رسمی کشور محسوب می‌شود و استحکام و رسمیت اسناد مزبور مستلزم حفظ اعتبار آن و مصونیت در مقابل سلیقه‌های گوناگون و متغیر افراد است. الزامیه با توجه به این‌که در جهت اثبات خواسته دلیل قانونی موجه و موثری استناد و اقامه و کشف نشد و از طرفی در جریان واکاوی اقدامات و تصمیمات طرف شکایت تخلف از قوانین و مقررات (که منجر به تضییع حقوق قانونی شاکی شود) احراز نشد و از آن‌جا که به صرف اعلام شاکی برای تغییر نام، سبب تکلیف به پذیرش آن نیست و چنانچه شاکی ادعای دو اسمی بودن و تقاضای ابطال سند سجلی و صدور سند سجلی جدید را دارد می‌تواند مبادرت به طرح دعوی مستقل و مقتضی در دادگاه عمومی حقوقی نماید و از سوی دیگر دلیل و مدرکی که بیانگر تخطی از مقررات قانونی باشد از طرف شاکی ارائه و ابراز نگردیده است و دلیلی که موجبات نقض تصمیم معترض عنه را ایجاد نماید اقامه نشده و تصمیم صادره از سوی کمیته نام استان مبتنی بر موازین و مقررات قانونی و دستورالعمل مربوطه تشخیص داده می‌شود لذا ضمن

غیروارد و ناموجه تشخیص دادن خواسته مستند به مواد ۱۰، ۵۸، ۵۹ و ۶۰ قانون دیوان عدالت اداری، حکم به رد شکایت صادر و اعلام می‌شود.»

در پرونده دیگری شخصی دادخواستی به طرفیت اداره ثبت احوال مشهد به خواسته اعتراض به تصمیم ثبت احوال مبنی بر اعلام مخالفت با تغییر نام مطرح کرده است و شعبه ۴۷ دادگاه حقوقی مشهد به‌موجب دادنامه شماره ۱۲۴۵۴۲۹۴/۱۴۰۳۲۵۳۹۰ مورخ ۱۴۰۳/۱۰/۰۴ بیان داشته است: «با توجه به این‌که درخواست تغییر نام بر طبق دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸ شورای عالی ثبت احوال و صدور مجوز تغییر نام در صلاحیت اداره کل ثبت احوال استان است که مراتب موافقت یا مخالفت خویش را اعلام نماید و حسب لایحه اداره ثبت احوال مندرج در پرونده، اداره کل ثبت احوال استان خراسان رضوی با درخواست نام‌برده مبنی بر تغییر نام از «مهلا به ستاره» مخالفت کرده است و خواهان نیز در همین رابطه به تصمیم اداری مزبور اداره کل ثبت احوال استان اعتراض کرده است و وفق بند ۱ ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری، رسیدگی به شکایات و تظلمات و اعتراضات اشخاص حقیقی یا حقوقی از تصمیمات و اقدامات واحدهای دولتی اعم از وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی بر عهده دیوان عدالت اداری است و اعتراض به تصمیم یادشده که نوعی «تصمیم اداری» است در صلاحیت دیوان عدالت اداری است و ارتباطی به مراجع قضایی دادگستری ندارد لذا با استناد به دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸ شورای عالی ثبت احوال و ماده ۱۰ قانون دیوان عدالت اداری، در خصوص خواسته خواهان مبنی بر اعتراض به تصمیم ثبت احوال مبنی بر اعلام مخالفت با تغییر نام مهلا به ستاره قرار عدم صلاحیت به دیوان عدالت اداری صادر می‌کند.»

۲-۱-۲. کمیته مشورتی نام سازمان ثبت احوال کشور

اضافه کردن یک واژه به اول یا آخر نام (انتخاب نامهای مرکب) و انتخاب نامهایی که در منابع ثبت احوال (فرهنگ نام و نام‌گزینی، مجموعه‌های تکمیلی و سامانه نگهداری نامهای مناسب سازمان ثبت احوال SUP) نباشد، مشروط به تصویب «کمیته مشورتی نام سازمان»^۱ است. (بند ۶-۲ و ۱۳-۲ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸)

۱- کمیته‌ای تخصصی است به ریاست معاون امور اسناد هویتی و حقوقی سازمان و عضویت مدیرکل اسناد هویتی سازمان، معاون مدیر کل اسناد هویتی (معاون امور ثبت وقایع حیاتی و صدور اسناد هویتی)، یک نفر کارشناس خبره اداره کل اسناد هویتی در امور نام (دبیر کمیته)، یک نفر کارشناس امور حقوقی، یک نفر کارشناس اداره کل امور هویتی ایرانیان خارج از کشور، سه نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها در رشته‌های مرتبط (زبان و ادبیات فارسی، زبان و ادبیات عرب، زبان‌شناسی و یا زبان‌های باستانی و...) در اداره کل اسناد هویتی سازمان ثبت احوال کشور تشکیل می‌شود. جلسات کمیته مشورتی نام با ترکیب حداقل دو نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه و سه نفر از سایر اعضا، رسمیت خواهد یافت و رای اکثریت ملاک عمل خواهد بود. دبیر کمیته موظف است پس از وصول نام‌های پیشنهادی، آنها را بررسی و با قید فراوانی پسر یا دختر برای هر واژه که از پایگاه اطلاعات جمعیت کشور استخراج می‌شود، فهرست آنها را به همراه نتایج بررسی، قبل از تشکیل جلسه برای هر یک از اعضای کمیته ارسال کند.

کمیته مشورتی نام، باید نام‌های پیشنهادی را از حیث قوانین و مقررات، اصول و ضوابط نام‌گزینی و سایر امور از قبیل ریشه‌شناسی (ایتمولوژی)، معناشناسی، آواشناسی، موسیقی واژه، فرهنگ‌های قومی و منطقه‌ای، عرف و اعتقادات دینی، فراوانی، مناسب بودن و جنسیت مورد بررسی قرار داده و راجع به هر نام، اظهارنظر نماید. سازمان ثبت احوال می‌تواند در صورت صلاحدید، اختیارات کمیته مشورتی نام سازمان را به استان‌های واجد شرایط تفویض کند. (بند ۷ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب

(۱۳۹۹/۰۲/۲۸)

۱-۲-۱-۳. کمیسیون تغییر نام سازمان ثبت احوال کشور:

تغییر نام در مواردی که از شمول دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام (۱۳۹۹/۰۲/۲۸) خارج باشد، لیکن متقاضی دلیل موجهی بر تغییر آن داشته باشد، پس از طرح در «کمیسیون تغییر نام»^۱ و تایید ریاست سازمان امکان پذیر است.

۱-۲-۲. موارد و مصادیق

موارد و مصادیق اصلاح و تغییر نام از طریق صدور مجوز عبارتند از:

- ۱- تغییر نامهای دارای فراوانی کمتر از فراوانی نام انتخابی در ده سال اخیر در کل کشور
- ۲- الحاق یا اضافه کردن یک واژه یا نام به اول یا آخر نام دیگر (امیر به حسین «امیر حسین»، امین به محمد «محمد امین»، نازنین به زهرا «نازنین زهرا») انتخاب نامهای مرکب یادشده، مشروط به تصویب «کمیته مشورتی نام سازمان» است.
- ۳- حذف یک واژه یا نام از اول یا آخر نام مشروط بر مناسب بودن نام باقی مانده (قربان از قربانعلی)
- ۴- حذف اسامی ماههای قمری از نام افراد مشروط بر مناسب بودن نام باقی مانده (رجب از رجبعلی)
- ۵- تغییر اسامی ماههای قمری به نام مناسب (محرم، صفر، رجب)

۱- کمیسیونی است که به ریاست معاون امور هویتی و حقوقی و عضویت مدیران کل اسناد هویتی، امور حقوقی، حوزه ریاست سازمان و دفتر مرکزی حراست (بدون جایگزین و تعیین نماینده برای هر یک از اعضا) برای انجام وظایف تعیین شده تشکیل می شود. این کمیسیون با حضور کلیه اعضاء رسمیت یافته و رای اکثریت قابلیت اجرا دارد. (بند ۲-۵ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸؛ میرشکاری، ۱۳۹۳، ص ۲۱۶)

- ۶- تغییر نام افراد همانم در خانواده (مانند پدر با پسر، خواهر با خواهر، همانمی با ناپدری و نامادری)
- ۷- تغییر نامهایی که در صورت اصلی بخشی از یک نام مرکب مذهبی بوده به صورت مرکب آن و یا یک نام مناسب دیگر اعم از ساده یا مرکب (تغییر اکبر به علی اکبر و یا به محمد، حمید یا کبری به فاطمه کبری و یا به فاطمه، نرگس)
- ۸- تغییر نامهای دارای معنای نامناسب در هنگام نوشتن یا تلفظ (عشرت، کرم، خرم)
- ۹- تغییر نامهای دارای پیچیدگی و دشواری در هنگام نوشتن و تلفظ (سیبویه، ذوالیمینین)
- ۱۰- تغییر نامهای نامناسب با شؤن (اجتماعی، علمی، اداری، مذهبی و...) صاحب آن
- ۱۱- تغییر نام نامناسب با عرف محلی و منطقه‌ای و یا مغایر با جنس (عزیز، اکرم، اشرف)
- ۱۲- تغییر نام در موارد تکرار نام در بین بستگان و خویشاوندان
- ۱۳- تغییر هر نام به نام دینی و مذهبی در صورت اشتهاار متقاضی به آن
- ۱۴- تشرف پیروان ادیان دیگر به دین مبین اسلام و عدم تناسب نام آنان با فرهنگ اسلامی
- ۱۵- تغییر نام در صورت تحصیل تابعیت ایران
- ۱۶- تغییر نام زنان خارجی در صورت تحصیل تابعیت زوج ایرانی
- ۱۷- تغییر نام اقلیتهای دینی شناخته‌شده در قانون اساسی (بند ۱۳ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸؛ صفایی، ۱۳۹۹: ۱۰۴؛ اداره کل تدوین و تنقیح قوانین و مقررات، ۱۳۸۵، ص ۶۰)

۳-۱. مراجع قضاوتی

مراجع قضاوتی شامل مراجع قضایی دادگستری و مراجع اداری می‌شود. در رویه قضایی در خصوص تغییر نام چندین دیدگاه وجود دارد:

الف: دیدگاه صلاحیت کمیسیون نام سازمان ثبت احوال

شعبه ۴۷ دادگاه عمومی مشهد برابر دادنامه شماره ۱۲۷۳۷۱۷۴/۱۴۰۲۲۵۳۹۰۰ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۱ رای داده است: در خصوص دادخواست خانم خدیجه... به طرفیت اداره ثبت احوال مشهد به خواسته تغییر نام از خدیجه به ثریا؛ با توجه به دلایل زیر صلاحیت رسیدگی به موضوع در صلاحیت اداره ثبت احوال است:

۱- بر اساس دستورالعمل شماره ۱۵۳۲۲۶/۱ مورخ ۱۳۹۰/۱۲/۲۰ مصوب شورای عالی ثبت احوال، تغییر نام در صلاحیت سازمان ثبت احوال است. بر اساس این دستورالعمل متقاضی برگ درخواست تغییر نام را تکمیل و به رئیس اداره ثبت احوال خواهد داد و پس از بررسیهای لازم، چنانچه درخواست متقاضی در صلاحیت هیات حل اختلاف باشد، درخواست مطروحه به آن هیات ارجاع و در غیر این صورت درخواست و مدارک به اداره کل ثبت احوال استان ارسال می‌شود و اداره کل پس از بررسی درخواست، اگر آن را در صلاحیت هیات حل اختلاف نداند ظرف مهلت سه روز به اداره کل اسناد هویتی ارسال دارد و اداره یادشده می‌بایست مراتب موافقت یا مخالفت خود را ظرف مدت هفت روز به اداره کل ثبت احوال استان اعلام دارد و سپس مراتب به اداره کل منعکس خواهد شد. در صورتی که با درخواست موافقت شده باشد ضمن ابلاغ به متقاضی، درخواست اجرا از وی اخذ و مدارک مربوط به تعویض شناسنامه به اداره محل صدور جهت صدور شناسنامه جدید ارسال می‌شود و اداره ثبت احوال محل صدور شناسنامه مراتب تغییر نام را با قید شماره مجوز در سند سجلی یا آرشیو الکترونیکی اعمال و با رعایت مقررات نسبت به صدور شناسنامه اقدام خواهد کرد. این دستورالعمل در راستای ماده ۲ و تبصره ۲ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال، توسط شورای عالی ثبت احوال تصویب شده است و مبنای آن در جهت قضا زدایی و کاستن حجم پرونده‌های قضایی بوده است.

به رسیدگی دانسته است، در اجرای ماده ۲۸ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی با اعلام صلاحیت مرجع مزبور موافقت می‌شود.»
 عبدالحسین علی‌آبادی دادستان کل کشور در ذیل رای وحدت رویه شماره ۲۲۴ مورخ ۱۳۴۹/۰۷/۰۸ هیات عمومی دیوان عالی کشور بیان داشته است که تغییر نام کوچک بلاشکال می‌باشد، زیرا هر کس حق دارد هر اسم کوچکی که بخواهد انتخاب کند و یا اسم کوچک انتخاب شده را بدون ذکر هیچ علتی تغییر دهد. نتیجه رسیدگی دادگاه‌ها به تغییر نام کوچک این خواهد شد که وقت خود را صرف اموری کنند که در خورد صلاحیت اداره سجل احوال است و دعاوی که در صلاحیت خاصه دادگستری است به واسطه رسیدگی به این قبیل تقاضاها به تاخیر افتد. در فرانسه با این که در این قسمت قانونی وجود ندارد رویه قضایی تغییر نام کوچک و نام خانوادگی و لقب را در صلاحیت مراجع اداری قرار داده است.

ایشان در قسمت دیگری از رای یادشده تاکید می‌کند که انتخاب اسم کوچک در اختیار انتخاب‌کننده است و می‌تواند هر اسمی را که در زمره نامهای غیرمجاز نباشد، انتخاب کند و برای این کار نه احتیاج به مداخله دادگاه دارد و نه نیازی به آوردن شهود بلکه خود اداره سجل احوال مکلف است به تقاضای او ترتیب اثر دهد.

ب: دیدگاه صلاحیت محاکم حقوقی دادگستری

۱- تغییر نام بالای ۱۸ سال

در پرونده‌ای خواهان، دعوای تغییر نام فرزند مشترک «زینب سادات» به «مهان» را مطرح کرده است که دادرسی دادگاه عمومی شهرستان قوچان با توجه به دستورالعمل اصلاح و تغییر نام مصوب شورای عالی ثبت احوال و دادنامه شماره ۶۶۰ مورخ ۱۳۹۶/۰۷/۱۸ هیأت عمومی دیوان عدالت اداری، قرار عدم صلاحیت به «کمیسیون

نام) مستقر در سازمان ثبت احوال را صادر می‌کند و پرونده جهت تعیین مرجع صالح به دیوان عالی کشور ارسال می‌شود. شعبه ۳۷ دیوان عالی کشور در دادنامه شماره ۳۳۷۵۲۰۹۲۵۲۰۹۹۷۰ مورخ ۱۳۹۷/۰۹/۱۸ اعلام داشته است: «با عنایت به این که **اولاً:** خواسته خواهان تغییر نام کوچک فرزند مشترک می‌باشد که به حکم ماده ۹۹۵ قانون مدنی و ماده ۴ قانون ثبت احوال رسیدگی به آن در صلاحیت محاکم عمومی قرار دارد. **ثانیاً:** رأی وحدت رویه شماره ۲-۱۳۶۲/۰۱/۲۲ هیأت عمومی دیوان عالی کشور نیز مشعر بر همین معنی است. **ثالثاً:** خواهانها ادعای اشتباه از سوی مأمور ثبت احوال را نداشته‌اند بلکه مدعی هستند که بر اثر اختلاف نظر زوجین نام فرزند ایشان در شناسنامه ثبت شده است. **رابعاً:** دعوی خواهانها علیه اداره ثبت احوال مطرح گردیده که حسب ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی مدنی، اصل بر رسیدگی محاکم عمومی دادگستری قرار دارد. **خامساً:** بخش نامه و دستورالعمل نمی‌تواند ناقض قانون باشد. لذا با عنایت به موارد مذکور و مستنداً به ماده ۲۸ قانون آیین دادرسی مدنی، قرار صادره نقض و پرونده جهت ادامه رسیدگی به دادگاه اعاده می‌شود.» (توکلی کیا، ۱۳۹۹، ۵۰-۵۱)

در پرونده دیگری شعبه ۴۷ دادگاه عمومی مشهد به موجب دادنامه شماره ۱۱۵۴۰۲۶۷۰۱۱۵۳۹۰۰۱۲۵ مورخ ۱۴۰۱/۱۲/۲۵، قرار عدم صلاحیت به کمیسیون نام صادر می‌کند که پرونده به دیوان عالی ارسال و شعبه سیزدهم دیوان عالی کشور به موجب دادنامه شماره ۱۵۱۵۵۲۰۰۰۱۴۰۲۰۶۳۹۰۰ مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۳۰ بیان داشته است: [«باتوجه به مراتب فوق [تغییر نام از فاطمه به فاطمه‌نورا]، نظر به این که صلاحیت هیأت موضوع تبصره ۲ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال راجع به نامهای ممنوع است و آن نافی صلاحیت عام محاکم نمی‌باشد و قانون ملزمی در مانحن فیه در صلاحیت هیئت خاص یا سازمان ثبت احوال مقرر نشده است. استدلال دادگاه در صدور قرار عدم صلاحیت صحیح

و منطبق با موازین قانونی تشخیص نگردیده، توجهاً به ماده ۲۸ ق.آ.د.م، ضمن نقض قرار مذکور، ادامه رسیدگی به دادگاه محول می‌گردد.»]

در پرونده مشابه دیگری شعبه ۴۷ دادگاه عمومی مشهد به موجب دادنامه شماره ۱۴۰۲۲۵۳۹۰۰۰۴۲۲۲۰۰۶ مورخ ۱۴۰۲/۰۴/۱۵، قرار عدم صلاحیت به کمیسیون نام صادر می‌کند که پرونده به دیوان عالی ارسال و شعبه چهل و دوم دیوان عالی کشور به موجب دادنامه شماره ۱۴۰۲۰۶۳۹۰۰۰۵۵۲۹۳۹ مورخ ۱۴۰۲/۰۷/۱۶ اعلام داشته است: [«در خصوص دادخواست تغییر نام از مهلا به ستاره که شعبه ۴۷ دادگاه حقوقی مشهد (مجتمع قضایی امام خمینی) به شایستگی و صلاحیت کمیسیون نام مستقر در اداره ثبت احوال، قرار عدم صلاحیت صادر نموده، موجه نبوده و مقتضی نقض است، زیرا صلاحیت کمیسیون مورد استناد دادگاه محترم برای تغییر نامهای ممنوع است، لذا مستنداً به ماده ۲۸ ق.آ.د.م و رای وحدت رویه شماره ۲-۱۳۶۲/۰۱/۲۲ قرار مذکور نقض و ادامه رسیدگی در صلاحیت محاکم دادگستری (شعبه ۴۷ دادگاه عمومی حقوقی مشهد) تشخیص و اعلام می‌گردد.»]

در پرونده مشابه دیگری شعبه ۴۷ حقوقی مشهد به موجب دادنامه شماره ۱۴۰۲۲۵۳۹۰۰۱۲۷۳۸۸۰۵ مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۱، قرار عدم صلاحیت به کمیسیون نام صادر می‌کند که پرونده به دیوان عالی ارسال و شعبه هفدهم دیوان عالی کشور به موجب دادنامه شماره ۱۴۰۳۰۶۳۹۰۰۰۰۷۱۵۶۵ مورخ ۱۴۰۳/۰۲/۰۴ اعلام داشته است: [«در خصوص دادنامه شعبه ۴۷ دادگاه عمومی حقوقی مشهد که به موجب آن در خصوص موضوع خواسته خواهان [تغییر نام از سیده کوثر به سیده مهرسا]، کمیسیون مستقر در اداره ثبت احوال را صالح به رسیدگی دانسته است، با توجه به این که موضوع خواسته خارج از صلاحیتهای مرجع مزبور و مستلزم رسیدگی قضایی در دادگاه است، لذا در

اجرای ماده ۲۸ ق.آ.د.م با اعلام صلاحیت مرجع مزبور موافقت نمی‌گردد و ضمن نقض قرار صادره پرونده را برای ادامه رسیدگی به دادگاه اعاده می‌دارد.»

در پرونده دیگری در خصوص تغییر نام، شعبه ۴۷ دادگاه عمومی مشهد در دادنامه شماره ۱۴۰۲/۰۲/۳۰ مورخ ۱۴۰۲/۰۲/۳۰ اعلام داشته است: «در خصوص دادخواست آقای حسین به طرفیت اداره ثبت احوال مشهد به خواسته اصلاح شناسنامه به تبع تغییر نام کوچک از حسین به کیارش، به این شرح که خواهان بیان داشته این جانب از کودکی در خانواده با نام کیارش خوانده و شناخته شده‌ام و داشتن دو نام برای من مشکلاتی را در محیط خانواده و دانشگاه و محل کار ایجاد کرده است و لذا درخواست تغییر نام از حسین به کیارش مورد استدعاست و خوانده نیز به موجب لایحه بیان داشته است که نام یادشده از مصادیق مجاز تغییر نام نیست و اسناد سجلی جزء اسناد رسمی است و نباید دستخوش سلايق اشخاص قرار گیرد. دادگاه با توجه به این که **اولاً:** انتخاب نام برای انسان توسط اعلام‌کننده، نافی حق طبیعی شخص برای تغییر و انتخاب یک نام مناسب نیست چرا که نام از احوال شخصیه به شمار می‌رود و در زمره حقوق مدنی است و طبق ماده ۹۵۸ قانون مدنی «هر انسان متمتع از حقوق مدنی خواهد بود» بنابراین ممنوعیتی برای تغییر نام وجود ندارد و اصله‌الاباحه حاکم بر موضوع است و مبنای آن روایتی است که بیان می‌دارد: «کل شی مطلق حتی یرد فیه نهی» همه چیز مباح است مگر آن که ممنوع شده باشد. **ثانیاً:** حق انتخاب نام در اسناد بین‌المللی از جمله در بند ۲ ماده ۲۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مجمع عمومی سازمان ملل متحد نیز به رسمیت شناخته شده است. **ثالثاً:** اصل بر آزادی انتخاب نام است و خلاف آن نیاز به دلیل دارد. **رابعاً:** نام وسیله‌ای برای شناسایی افراد از یکدیگر است و خواهان نیز با نام مورد درخواست شناخته شده و مشهور است و تطبیق مندرجات اسناد سجلی با واقعیات جامعه ضرورت دارد و مخاطب قرار گرفتن شخص با نامی که مطلوب وی نیست ممکن

است باعث آثار ناخوشایند روحی و روانی بر وی گردد. **خامساً:** مجرد دارا بودن نام منتسب به اسامی مقدس و قابل احترام در شرع مقدس، دلیل بر تغییرناپذیری آن نخواهد بود و چه بسا اصرار بر غیرقابل تغییر بودن آنها موجب بروز آثار سوء اعتقادی در شخص و همن به آن اسامی شود که این امر مطلوب شارع مقدس و مقنن نخواهد بود. **سادساً:** خواسته خواهان در حقیقت اصلاح و تغییر یکی از مندرجات سند سجلی است و لذا تغییر آن صدمه و لطمه‌ای به اعتبار اسناد سجلی که از جمله اسناد رسمی است وارد نمی‌کند. بنابراین با استناد به مواد ۳-۴ و ۸ قانون ثبت احوال و ماده ۹۹۵ قانون مدنی و رای وحدت رویه شماره ۲ مورخ ۱۳۶۲/۰۱/۲۲ هیات عمومی دیوان عالی کشور و اصول ۲۰-۳۴-۱۵۶-۱۵۹ و ۱۷۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دعوای خواهان را وارد تشخیص داده و خواننده را به تغییر نام خواهان از «حسین» به «کیارش» با حفظ سایر مشخصات و الزام به تصحیح سند سجلی محکوم می‌نماید.» رای صادر شده مورد تجدیدنظرخواهی توسط اداره ثبت احوال مشهد قرار گرفته و شعبه ۱۸ دادگاه تجدیدنظر استان خراسان رضوی به موجب دادنامه شماره ۴۵۳۲۵۹۴/۰۲۲۵۳۹۰۰۰ مورخ ۱۴۰۲/۰۴/۲۲ اعلام داشته است: [«با توجه به پرونده محاکماتی مرحله بدوی و استدلال و مستندات مذکور در رای بدوی و نظر به این که تغییر نام از اختیارات افراد است و نام جدید منع قانونی ندارد و با این تغییر نام مشکلات اعلامی از سوی تجدیدنظرخواه رفع می‌گردد و همچنین اصولاً در «دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام شورای عالی ثبت احوال» تغییر نام با شرایط خاصی پذیرفته شده است حتی در بند ۱۱ ماده ۷ دستورالعمل تغییر نام شورای عالی ثبت احوال مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸، تغییر نام متقاضی فقط برای یک‌بار و برای افراد ۱۸ سال به بالا پیش‌بینی شده است. نام «کیارش» از نام‌های ممنوعه نیست با این توصیف، هرچند تغییر نام از «حسین» (نام مبارک ابی‌عبدالله‌علیه‌السلام) به «کیارش»، تغییر نام از راجح به مرجوح می‌باشد و نام «حسین» سعادت‌ی برای صاحب نام

محسوب می‌شود، انتخاب نام دلخواه برای اشخاص از جمله حقوق مدنی محسوب می‌شود و با عنایت به مفاد مواد ۹۵۶ و ۹۵۸ قانون مدنی و مفهوم تبصره یک الحاقی مورخه ۱۸/۱۰/۱۳۶۳ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال، تغییر نام از نامی که خود در آن نقشی نداشته است به نام دلخواه با قانون ثبت احوال نیز مغایرتی ندارد، لذا اعتراض تجدیدنظرخواه وارد نیست و تجدیدنظرخواهی وی با هیچ یک از شقوق ماده ۳۴۸ قانون آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور مدنی، انطباق نداشته لذا دادگاه ضمن رد تجدیدنظرخواهی مطروحه با استناد ماده ۳۵۸ قانون مذکور، دادنامه تجدیدنظرخواسته را تایید می‌نماید. این رای قطعی است.» [در پرونده دیگری شعبه ۴۷ دادگاه عمومی مشهد به موجب دادنامه شماره ۹۰۶۷۵/۰۶۰۹۰۰۳۲۵۳۹۰ مورخ ۱۴۰۳/۰۵/۲۳ علیه اداره ثبت احوال شهرستان دامغان در خصوص تغییر نام از مهدی به شهریار، مشابه رای فوق صادر می‌کند که رای صادرشده مورد اعتراض اداره ثبت احوال دامغان قرار گرفته و شعبه ۱۶ دادگاه تجدیدنظر استان خراسان رضوی به موجب دادنامه شماره ۱۷۱/۹۴۹۴۱۷۱/۰۹۴۹۴۱۷۱ مورخ ۱۴۰۳/۷۴/۳۰ بیان داشته است: «با عنایت به این که صلاحیت انتخاب نام برای انسان (طفل) توسط اعلام کننده، نافی حق طبیعی شخص برای تغییر و انتخاب یک نام مناسب و غیرممنوع برحسب مقررات قانونی و عرف معمول جامعه پس از رسیدن به سن رشد نمی‌باشد، زیرا اولاً هیچگونه ممنوعیت قانونی در این خصوص وجود ندارد و صلاحیت انتخاب نام برای طفل توسط اعلام کننده، به دلیل صغر سن و عدم رشد عقلی طفل است. نامهایی که انتخاب آنها ممنوع است و تشخیص آن برابر تبصره ۲ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال با شورای عالی ثبت احوال است. در تبصره ۱ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال به صراحت مشخص شده است و شامل نامهایی است که موجب هتک حیثیت مقدسات اسلامی می‌شود یا از عناوین و القاب و نامهای زننده و مستهجن یا نامتناسب باجنس باشد. ثالثاً در دستورالعمل مربوط به تغییر نام جلسه مورخ

۱۳۹۰/۱۱/۰۹ شورای عالی ثبت احوال^۱ در مورد تغییر نام به نام مجاز دیگر محدودیتی پیش‌بینی نشده است و دستورالعمل یادشده به افراد دارای ۱۵ سال اجازه داده نام خود را تغییر دهند. بنابراین دادگاه خواسته خواهان را در خور پذیرش می‌داند و با عنایت به این که تجدیدنظر خواه در این مرحله از دادرسی دلیل که موجب از هم گسیختن دادنامه تجدیدنظر خواسته شود، ارائه نکرده است... بنابراین دادگاه، با رد تجدیدنظر خواهی، دادنامه تجدیدنظر خواسته را (تغییر نام مهدی به شهریار) تایید می‌کند.»

شعبه ۲۴ بدوی دیوان عدالت به خواسته اعتراض به تصمیم ثبت احوال بر مخالفت با تغییر نام و الزام به تغییر نام کوچک به موجب دادنامه‌های شماره ۹۸۰۹۹۷۰۹۵۷۹۰۸۳۵۰-۱۳۹۸/۱۲/۱۹، ۹۸۰۹۹۷۰۹۵۷۹۰۸۴۸۴-۱۳۹۸/۱۲/۲۴، به شرح زیر رای صادر کرده است: [طبق ماده ۴ قانون ثبت احوال مصوب سال ۱۳۵۵ که بیان می‌کند: «دعاوی راجع به اسناد ثبت احوال با دادگاه شهرستان یا دادگاه بخش مستقل محل اقامت خواهان به عمل می‌آید.» و همچنین رای وحدت رویه شماره ۲ مورخ ۱۳۶۲/۱/۲۲ دیوان عالی کشور که مقرر می‌دارد: «نظر به این که تبصره ۴ ماده ۳ قانون ثبت احوال مصوب سال ۱۳۵۵ ناظر به اعطاء اختیار به هیات حل اختلاف برای تغییر نامهای ممنوع می‌باشد و رسیدگی به سایر دعاوی مربوط به نام اشخاص در صلاحیت عام محاکم عمومی دادگستری است» و نیز رای هیات عمومی دیوان عدالت اداری به شماره ۶۶۰-۱۳۹۶/۷/۱۸ بیان می‌کند: «چنانچه اختلافی بین ثبت احوال و متقاضی تغییر مفاد اسناد سجلی به وجود آید موضوع دعوا طبق ماده ۴ قانون ثبت احوال در دادگاه صالح رسیدگی خواهد شد». دیوان عدالت اداری صالح به رسیدگی به دعاوی

۱- دستورالعمل یادشده به موجب بند ۱۴ دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸ شورای عالی ثبت احوال، ملغی و بلااثر شده است.

مربوط به تغییر نام نیست. بر این اساس طبق ماده ۴۸ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ قرار عدم صلاحیت به صلاحیت دادگاه عمومی حقوقی محل اقامت خواهان (شهرستان مشهد) صادر و اعلام می‌گردد. رای صادره قطعی است. [

رای وحدت رویه شماره ۱۷۴۲ مورخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۸ هیات عمومی دیوان عدالت اداری نیز در خصوص تغییر نام صلاحیت محاکم دادگستری را پذیرفته است با این استدلال که اولاً: مطابق ماده ۴ قانون ثبت احوال مصوب سال ۱۳۵۵ رسیدگی به شکایات اشخاص ذی نفع از تصمیمات هیات حل اختلاف و همچنین رسیدگی به سایر دعاوی راجع به اسناد ثبت احوال با دادگاه شهرستان یا دادگاه بخش مستقل محل اقامت خواهان به عمل می‌آید. ثانیاً: مطابق بند ۴ ماده ۳ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵ تغییر نامهای ممنوع از جمله صلاحیتهای هیات حل اختلاف است و رسیدگی به سایر دعاوی مربوط به نام اشخاص در صلاحیت عام محاکم دادگستری است.

شعبه ۳۷ دیوان عدالت اداری به موجب دادنامه شماره ۱۳۷۵۷۶۳/۱۴۰۳۳۱۳۹۰۰ مورخ ۱۴۰۳/۰۶/۱۷ در خصوص تغییر نام از فاطمه به فرحناز بیان داشته است: [«به لحاظ این که دیوان عدالت اداری، مرجع رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضهای مردم نسبت به اقدامات خلاف قانون یا شرع یا خارج از حدود اختیارات ماموران، ادارات و آیین نامه‌های دولتی است اما در مانحن فیه، تقاضای تغییر نام شده است که در حوزه اختیارات قانونی محاکم عمومی حقوقی است. علیهذا رسیدگی به شکایت و دادخواست تقدیمی از موارد صلاحیت دیوان عدالت اداری خارج بوده و با توجه به صلاحیت عام محاکم دادگستری مستنداً به مواد ۱۰ و ۴۸ قانون دیوان عدالت اداری، قرار عدم صلاحیت به اعتبار و شایستگی دادگاه عمومی حقوقی شهرستان مشهد صادر و اعلام می‌نماید. رای صادره قطعی است.»]

۲- تغییر نام کمتر از ۱۸ سال

شعبه ۴۷ دادگاه عمومی مشهد در دادنامه شماره ۱۴۰۳۲۵۳۹۰۰۰۹۵۵۲۰۷۵ مورخ ۱۴۰۳/۰۷/۳۰ در خصوص دادخواست تغییر نام فرزند زیر ۱۸ سال توسط پدرش اعلام داشته است: [در خصوص دادخواست سلناسادات... با ولایت پدرش به طرفیت اداره ثبت احوال مشهد به خواسته تغییر نام از سلناسادات به جاناسادات؛ با توجه به این که اولاً؛ برابر با دستورالعمل تغییر نام مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۲۸ شورای عالی ثبت احوال، تغییر نام متقاضیان زیر ۱۸ سال ممنوع است، ثانیاً؛ با توجه به امکان تغییر نام در آتیه که در زمره حقوق ذاتی صاحب سند می باشد و اجابت خواسته خواهان باعث سلب این امتیاز می شود، لذا دعوای خواهان مطابق مقررات و موازین قانونی مطرح نشده و دادگاه دعوای وی را به کیفیت مذکور قابل استماع ندانسته و مستنداً به ماده ۲ قانون آیین دادرسی مدنی، قرار عدم استماع دعوای خواهان را صادر می کند.]

شعبه ۳۷ بدوی دیوان عدالت اداری به موجب دادنامه شماره ۹۸۰۹۹۷۰۹۰۲۶۰۲۴۲۵-۹۸۰۹۹۷۰۹۰۲۶۰۲۴۲۵ در خصوص تغییر نام طفل توسط ولی قهری به شرح زیر رای صادر کرده است. [اولاً؛ به موجب ماده ۲۰ قانون ثبت احوال، انتخاب نام با اعلام کننده می باشد که در مانحن فیه توسط ولی قهری طفل، انجام گرفته است. ثانیاً؛ قانون ثبت احوال، هیچ گونه مجوزی برای تغییر نام مجاز و انتخاب نام دیگر توسط اعلام کننده، وجود نداشته بنابراین و با توجه به عدم ممنوعیت نام انتخابی برای طفل و همچنین مستهجن یا نامتناسب نبودن آن با جنس، موجب قانونی برای اجابت خواسته شاکی وجود نداشته، مستنداً به مواد ۱۰، ۱۱، ۵۸، ۵۹ و ۶۵ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری حکم به رد شکایت صادر و اعلام می گردد.] رای مذکور به لحاظ عدم تجدیدنظرخواهی قطعیته یافته است.

پ: دیدگاه صلاحیت دیوان عدالت اداری

بر اساس رویه قضایی دیوان عدالت اداری در خصوص تغییر نام، خود را صالح به رسیدگی دانسته و متعاقب طرح شکایت از طرف شخص حقیقی اقدام به صدور رای کرده است. شعبه ۳۷ بدوی دیوان عدالت اداری به موجب دادنامه‌های شماره ۱۳۹۸/۸/۲۲-۹۸۰۹۹۷۰۹۰۲۶۰۱۶۳۶ و ۱۳۹۷/۷/۱۸-۹۷۰۹۹۷۰۹۰۲۶۰۱۲۰۷ در رسیدگی به خواسته اعتراض به تصمیم ثبت احوال مبنی بر مخالفت با تغییر نام و الزام به تغییر نام کوچک این گونه رای صادر کرده است:

[صلاحیت انتخاب نام برای انسان [طفل] توسط اعلام‌کننده، نافی حق طبیعی شخص برای تغییر و انتخاب یک نام مناسب و غیرممنوع [بر حسب مقررات قانونی و عرف معمول جامعه] پس از رسیدن به سن رشد نمی‌باشد. چرا که

اولاً: هیچ‌گونه ممنوعیت قانونی در این خصوص وجود ندارد. بدیهی است صلاحیت انتخاب نام برای طفل توسط اعلام‌کننده، صرفاً به دلیل عدم امکان انجام این امر توسط طفل، معترض و عدم رشد عقلی می‌باشد.

ثانیاً: آنچه به موجب قانون برای انتخاب نام، ممنوع گردیده، در تبصره ۱ ماده ۲۰ قانون ثبت احوال به صراحت مشخص شده و شامل نام‌هایی است که موجب هتک حیثیت مقدمات اسلامی گردیده یا از عناوین و القاب و نام‌های زننده و مستهجن یا متناسب با جنس می‌باشد.

ثالثاً: دستورالعمل مربوط به تغییر نام نیز هیچ‌گونه ممنوعیتی در خصوص تغییر نام به نام مجاز دیگر اعلام ننموده است. لذا ممانعت از این امر توسط ادارات ثبت احوال، به نوعی، ممنوع نمودن یک امر مباح و ایجاد محدودیت در انتخاب نام‌های مجاز، بدون دلیل و مجوز قانونی می‌باشد. علی‌هذا با عنایت به غیرممنوع بودن نام انتخابی شاکیان (مهرداد) و (اکرم)، تخلف طرف شکایت در ممانعت از تغییر نام مندرج در شناسنامه به «مهرداد» و

«اکرم» محرز و مسلم بوده، مستنداً به مقررات معنون و مواد ۱، ۵۸، ۵۹ و ۶۵ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری حکم به ورود شکایت و ابطال نامه شماره ۲۳۴۸/۱۸/۲/۱۳۹۷ اداره ثبت احوال خراسان رضوی و الزام طرف شکایت به تغییر نام شاکیان از «مهدی» به «مهرداد» و از «اکرم» به «نهایت» صادر و اعلام می‌گردد. [دادنامه ۱۳۹۷/۷/۱۸ - ۹۷۰۹۹۷۰۹۰۲۶۰۱۲۰۷ به موجب رای شماره ۱۳۹۸/۶/۴ - ۹۸۰۹۹۷۰۹۵۹۳۰۲۴۲۴ در شعبه ۲۳ تجدیدنظر دیوان عدالت اداری تایید شده است.

دادنامه ۱۳۹۸/۸/۲۲ - ۹۸۰۹۹۷۰۹۰۲۶۰۱۶۳۶ به دلیل عدم تجدیدنظرخواهی قطعیت یافته است.

ت: دیدگاه صلاحیت دادگاه صلح

در قانون شوراهای حل اختلاف، دادگاه صلح جزئی از دادگاههای عمومی است و به نوعی مرجع قضایی اختصاصی نخستین به‌شمار می‌رود. براساس بند ۱۱ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف (۱۴۰۲/۰۶/۲۲) رسیدگی به دعاوی راجع به تصحیح و تغییر نام در صلاحیت دادگاه صلح است. برخی نویسندگان معتقدند که تا قبل از قانون جدید، مرجع رسیدگی به تغییر نام مختلف بود، اما با تصویب قانون جدید، تغییر نام به هر دلیلی، اعم از تغییر نام ممنوع، اشتباه مامور ثبت احوال در تحریر نام و تغییر جنسیت در صلاحیت دادگاه صلح قرار دارد (کاوپار و امینی، ۱۴۰۳، ص ۱۲۶) به‌نظر نگارنده، اولاً تصحیح و تغییر نام ذاتاً ماهیت غیرقضایی (اداری) دارد و بر اساس دستورالعمل جامع انتخاب، اصلاح و تغییر نام (۱۳۹۹/۰۲/۲۸)، شورای عالی ثبت احوال سه مرجع (۱. کمیسیون تغییر نام سازمان ثبت احوال کشور ۲. کمیته مشورتی نام سازمان ثبت احوال کشور ۳. کمیته تغییر نام استان) را برای تصحیح و تغییر نام پیش‌بینی کرده است که به صورت

تخصصی به این موضوع می‌پردازند. در صورتی که شخص به هر دلیل، تصمیم مراجع یادشده را نپذیرد، می‌تواند در صورتی که اعتراض به موضوع، دارای ماهیت اداری باشد به دیوان عدالت اداری و در صورتی که قضایی باشد به محاکم دادگستری (دادگاه صلح) رجوع کند و قانون شورای حل اختلاف در صدد نسخ قوانین و مقررات حاکم بر تصحیح و تغییر نام نبوده است. موید این استدلال، استفاده قانون‌گذار از واژه «دعاوی» برای تصحیح و تغییر نام است.

ثانیاً تصحیح و تغییر نام مذکور در قانون شورای حل اختلاف، صرفاً ناظر به «تغییر نام کوچک غیر ممنوع» است و نمی‌توان به اطلاق واژه «نام» استناد کرد چرا که برای تمسک به اطلاق، باید مقدمات حکمت فراهم باشد و یکی از مقدمات حکمت، عدم وجود قدر متیقن در مقام تخاطب (مصدّق یقینی مشمول حکم در مقام محاوره) است، در این جا قدر متیقن در مقام تخاطب وجود دارد که مانع اطلاق بوده و قدر متیقن در مانحن‌فیه، نام کوچک غیر ممنوع است و رویه قضایی نیز موید این موضوع می‌باشد و از طرفی تغییر نام کوچک ممنوع حسب ذیل بند ۴ ماده ۳ قانون ثبت احوال، در صلاحیت هیات حل اختلاف ثبت احوال است و طبق تبصره ۲ ماده ۲۰ مرجع تشخیص نام‌های ممنوع نیز شورای عالی ثبت احوال است و قانون عام موخر (شورای حل اختلاف) نمی‌تواند ناسخ قانون خاص مقدم (قانون ثبت احوال) باشد.

۲- نام خانوادگی

بر اساس ماده ۹۹۷ قانون مدنی، هر شخصی باید دارای نام خانوادگی باشد. هر اداره ثبت احوال دارای دفاتر نام خانوادگی مختص به خود است. بر اساس دستورالعمل نام خانوادگی مصوب شورای عالی ثبت احوال در مهرماه ۱۳۸۰، هرکس می‌تواند پس از رسیدن به سن

قانونی (۱۸ سال تمام) فقط برای یک‌بار نام‌خانوادگی خود را تغییر دهد^۱ (صفایی، ۱۳۹۹: ۹۲). بر اساس ماده ۴۰ قانون ثبت احوال مصوب ۱۳۵۵، تغییر نام‌خانوادگی در صلاحیت سازمان ثبت احوال کشور است. (توکلی‌کیا، ۱۳۹۹، ۵۲-۵۳) به‌منظور ارائه تفسیر صحیح از ماده ۴۰ قانون یادشده که تغییر نام‌خانوادگی را منوط به تصویب ثبت احوال می‌داند، بهتر است میان دو مفهوم «تغییر» و «تصحیح» تمییز داده شود. عنوان «تصحیح» ماهیتاً امری مستقل از «تغییر» بوده و خواهان این دعوا ادعایی در خصوص تغییر نام‌خانوادگی ندارد، بلکه مدعی است نام‌خانوادگی به دلیل وقوع اشتباه از ناحیه مامور در زمان صدور یا تعویض شناسنامه به صورت صحیح اعلام یا ثبت نشده است. اثر این تمییز آن است که دعاوی مربوط به تغییر نام‌خانوادگی برابر ماده مذکور در صلاحیت سازمان ثبت احوال کشور است، درحالی‌که تصحیح آن از قبیل حذف کلمات زائد، غیرضروری و یا ناشی از اشتباه در اسناد سجلی اشخاص، به استناد بند ۵ ماده ۳ قانون ثبت احوال در صلاحیت هیات حل اختلاف است (میرشکاری، ۱۳۹۰، ص ۱۲۰؛ ۱۳۹۲، ص ۴۴-۴۸). در بند ۱۱ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف (۱۴۰۲/۰۶/۲۲) قانون‌گذار نیز از عبارت «تصحیح و تغییر» استفاده کرده است و این مطلب حاکی از این است که از دیدگاه قانون‌گذار نیز تصحیح و تغییر دو عنوان جدا و مستقل از یکدیگر است. برخی از نویسندگان حقوقی معتقدند که با توجه به تصویب قانون شوراهای حل اختلاف (۱۴۰۲)، تغییر نام‌خانوادگی که بر اساس ماده ۴۰ قانون ثبت احوال (۱۳۵۵) در صلاحیت سازمان ثبت احوال کشور بود، در حال حاضر در صلاحیت دادگاه صلح است (کاپویار، امینی، ۱۴۰۳، ص ۱۲۶). به‌نظر نگارنده دیدگاه فوق موردنظر قانون‌گذار نبوده و

۱- در موارد استثنایی و با ارائه دلایل موجه، رییس سازمان ثبت احوال می‌تواند با رعایت مقررات، با تقاضای تغییر نام‌خانوادگی برای بار دوم موافقت نماید. (تبصره بند ۶ دستورالعمل نام‌خانوادگی مصوب ۱۳۸۰)

منطبق با قانون هم نیست با این استدلال که اولاً قانون‌گذار لفظ «نام» را بدون قید به کار برده است و شاید گفته شود که اطلاق دارد ولی به کار بردن واژه «نام» بدون قید، انصراف^۱ به «نام کوچک (شخصی)» دارد و منظور قانون‌گذار در قانون شورای حل اختلاف (مصوب ۱۴۰۲)، «نام کوچک» بوده است و نحوه به‌کارگیری قانون‌گذار در قانون ثبت احوال نیز موید این مطلب است چرا که هر جایی که منظور نام کوچک و شخصی بوده آن را بدون قید به کار برده و هر جا منظورش نام خانوادگی یا نام ممنوع بوده به آن تصریح کرده است. به‌عنوان مثال در صدر ماده ۲۰ قانون ثبت احوال آمده است: «انتخاب نام با اعلام‌کننده است» و مشخص است که منظور نام شخصی (کوچک) است که شخص حق انتخاب دارد و الا طبق تبصره ماده ۴۰ قانون مزبور «نام خانوادگی فرزند همان نام خانوادگی پدر خواهد بود»^۲ و در تبصره ۶ ماده یادشده بیان شده است: «مراتب تشریف پیروان ادیان دیگر به دین مبین اسلام همراه با تغییرات مربوط به نام و نام خانوادگی آنان در اسناد سجلی ثبت می‌شود.» همچنین در عنوان فصل هشتم قانون ثبت احوال، عبارت «نام خانوادگی» بیان شده و صرفاً در مواد ۴۰ تا ۴۲، قانون‌گذار ۱۲ مرتبه از واژه «نام خانوادگی» استفاده کرده

۱- انصراف عبارت است از حضور معنایی معین به ذهن، هنگام شنیدن لفظ مطلق، در حالی که لفظ دارای معنایی فراگیر و شامل افراد متعدد است، مثل این که از شنیدن کلمه «حیوان»، ذهن به غیر انسان انصراف پیدا می‌کند و خود انسان به ذهن نمی‌آید، در حالی که حیوان، انسان را نیز شامل می‌شود. در میان علما مشهور است که انصراف، مانع از تمسک به اطلاق کلام است، اگر چه سایر مقدمات حکمت در کلام وجود داشته باشد. (فاضل‌لنکرانی، ۱۴۲۴، ج ۹، ص ۷۹-۱۰۴)

۲- در بند ۲ دستورالعمل نام خانوادگی شورای عالی ثبت احوال (مصوب مهرماه ۱۳۸۰) نیز آمده است: «نام خانوادگی فرزند همان نام خانوادگی پدر خواهد بود حتی اگر محل صدور سند سجلی در قلمرو اداره ثبت احوال دیگری باشد.»

است یا در ذیل بند ۴ ماده ۳ و تبصره ۲ ماده ۲۰ این قانون از عبارت «نامهای ممنوع» استفاده کرده است. ثانیاً قانون شوراهاى حل اختلاف نسبت به قانون ثبت احوال، قانون عام است هرچند که تاریخ تصویب آن (۱۴۰۲) موخر بر قانون ثبت احوال (۱۳۵۵) می‌باشد و طبق دیدگاه مشهور اصولیین، قانون عام موخر (شورای حل اختلاف) نمی‌تواند ناسخ قانون خاص مقدم (قانون ثبت احوال) باشد. در مباحث اصول فقه، یکی از صور دوران امر بین نسخ و تخصیص در جایی است که خاص وارد شده و وقت عمل به آن هم فرا رسیده است، بعد از مدتی عام وارد می‌شود، در این جا آیا عام، ناسخ است یا خاص، مخصص است؟ در این صورت دو احتمال متصور است: ۱- خاص هر چند مقدم باشد، مخصص عام است. در تخصیص شرط نیست که خاص بعد از عام وارد شود، اگر قبل از عام هم وارد بشود؛ عام را تخصیص می‌زند که مشهور علمای علم اصول، قایل به این نظر هستند. ۲- عام، ناسخ خاص در نظر گرفته شود.

ثالثاً اگر قانون‌گذار چنین امری را مدنظر داشت می‌بایست به نسخ مواد مربوط به نام‌خانوادگی در قانون ثبت احوال و آیین‌نامه و دستورالعملهای مربوط به آن صراحتاً یا ضمناً اشاره می‌کرد، امری که در قانونگذاری رایج و متداول است.

نتیجه‌گیری

در خصوص تصحیح و تغییر نام مراجعی اداری و غیرقضایی از جمله کمیسیون تغییر نام سازمان ثبت احوال کشور، کمیته مشورتی نام سازمان ثبت احوال کشور، کمیته تغییر نام استان و هیات حل اختلاف ثبت احوال پیش‌بینی شده است و در کنار آنها مراجع قضایی (دیوان عدالت اداری و دادگاه صلح) نیز وجود دارد. در صورتی که تصحیح و تغییر نام در قالب «درخواست» باشد مراجع اداری یادشده به موضوع رسیدگی می‌کنند و مرجع اعتراض به آن حسب مورد دیوان عدالت اداری (در خصوص مراجع سه‌گانه اداری) یا دادگاه صلح (در خصوص هیات حل اختلاف) است و آراء مراجع مزبور، قابل تجدیدنظر است و در صورتی که در قالب «دعوا» و به صورت ترافعی باشد، با توجه به بند ۱۱ ماده ۱۲ قانون شوراهای حل اختلاف (۱۴۰۲/۰۶/۲۲) در صلاحیت «دادگاه صلح» بوده و رای دادگاه در این خصوص قطعی است. دعوای تصحیح و تغییر نام در حقیقت یک از مصادیق دعوای راجع به اصلاح شناسنامه است.

فهرست منابع

- ۱- اداره کل تدوین و تنقیح قوانین و مقررات، (۱۳۸۵). مجموعه قوانین و مقررات ثبت احوال، آمار و سرشماری، ریاست جمهوری، معاونت پژوهش، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات.
- ۲- توکلی کیا، امید، (۱۳۹۹). «آیین دادرسی هیات حل اختلاف ثبت احوال»، فصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق تطبیقی (دانشنامه‌های حقوقی سابق)، دوره ۳، شماره ۷.
- ۳- جعفری‌لنگرودی، محمدجعفر، (۱۳۷۴). ترمینولوژی حقوق، چاپ هفتم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- ۴- جعفری‌لنگرودی، محمدجعفر، (۱۳۸۹). وسیط در ترمینولوژی حقوق، چاپ سوم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- ۵- درویش‌زاده، محمد؛ نوری، سیدفاضل؛ نبوی، سیدمجید؛ فراهانی، رقیه؛ تخت‌روان، راحله؛ کاراندیش، سوسن؛ توکلی کیا، امید؛ (۱۳۹۸). قانون ثبت احوال در نظم حقوقی کنونی، تهران، انتشارات سازمان ثبت احوال کشور.
- ۶- روشن، محمد و صادقی، محمد، (۱۳۹۵). دانشنامه حقوقی خانواده، چاپ اول، تهران، انتشارات جنگل.
- ۷- صفایی، سیدحسین، (۱۳۹۹). دوره مقدماتی حقوق مدنی، اشخاص و اموال، جلد اول، تهران، انتشارات میزان.
- ۸- فاضل‌نکرانی، محمد، (۱۴۲۴). سیری کامل در اصول فقه، قم، انتشارات فیضیه.
- ۹- کاویار، حسین و امینی، مهدی، (۱۴۰۳). «صلاحیت دادگاه صلح در قانون شوراهای حل اختلاف مصوب ۱۴۰۲»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۹، شماره ۱۰۶.
- ۱۰- مرکز آموزش و پژوهش سازمان ثبت احوال کشور، (۱۴۰۰). دانشنامه حقوق ثبت احوال، تهران، سازمان ثبت احوال کشور.
- ۱۱- میرشکاری، عباس، (۱۳۹۰). حقوق ثبت احوال، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- ۱۲- میرشکاری، عباس، (۱۳۹۲). «تغییر نام به دلیل شهرت به نام غیر مندرج در شناسنامه»، فصلنامه رای، دوره ۲، شماره ۳.

- ۱۳- میرشکاری، عباس، (۱۳۹۳). تبارشناسی حقوق ثبت احوال، چاپ اول، تهران، انتشارات جنگل.
- ۱۴- وفایی کیا، هلنا، (بی تا). «تغییر نام کوچک»، مجموعه مقالات همایش ملی حقوق ثبت احوال، جلد سوم